

УДК: 338.439:631.145:001.895

Ганна Тимофієва

Hanna Tymofiyeva

**ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ
НА СВІТОВОМУ АГРАРНОМУ РИНКУ****INNOVATION COMPONENT OF COMPETITIVE ADVANTAGES
OF AGRICULTURAL ENTERPRISES AT WORLD AGRICULTURAL MARKET**

Розглянуто сутність конкурентної переваги підприємства, світового аграрного ринку, обґрунтовано поняття «конкурентна перевага аграрного підприємства на світовому аграрному ринку». Досліджено необхідність інноваційної діяльності аграрних підприємств для формування їх конкурентних переваг на світовому аграрному ринку, виділено особливості агроінновацій і основні складові елементи інноваційного розвитку аграрного підприємства. Запропоновано основні напрями розвитку інноваційної складової конкурентних переваг на світовому аграрному ринку.

Ключові слова: конкурентна перевага підприємства, світовий аграрний ринок, конкурентна перевага аграрного підприємства на світовому аграрному ринку, інновація, агроінновація.

The nature of competitive advantages of an enterprise, global agricultural market is considered, the concept of «competitive advantage of agricultural enterprise at world agricultural market» is substantiated. The need for innovation activity of agricultural enterprises to build their competitive advantage at world agricultural market is investigated, agroinnovations peculiarities and the main elements of innovation development of agricultural enterprise are marked. The main directions of the development of innovation component of competitive advantages at world agricultural market.

Keywords: competitive advantage of an enterprise, world agricultural market, competitive advantage of agricultural enterprise at world agricultural market, innovation, agroinnovation.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації, активної інтеграції України до світового співтовариства і, в той же час, зростання конкуренції на світових ринках посилення конкурентних переваг підприємства на конкретному світовому ринку є визначальним чинником досягнення економічного лідерства та важливим інструментом у конкурентній боротьбі.

Україна є достатньо сильним гравцем світового аграрного ринку. Так, вона входить до світових лідерів-експортерів зернових, активно реалізує на світовий ринок олійні культури та овочі. Та, незважаючи на це, перед нашою країною стоїть значна кількість проблем, які знижують рівень конкурентних переваг українських аграрних підприємств на світовому аграрному ринку. В таких умовах інноваційний розвиток підприємств набуває дедалі більшого значення – інновації сприяють покращенню якості та конкурентоспроможності аграрної продукції, зниженню витрат та підвищують ефективність господарювання аграрних підприємств.

Аналіз останніх джерел досліджень та публікацій. Дослідженням конкурентних переваг займалася значна кількість зарубіжних та вітчизняних науковців, серед яких можемо виділити найвідоміших: Л. С. Головачев, М. А. Гусаков, Д. Кембел, Н. М. Межевич, М. Портер, Д. Рікардо, А. Сміт, Дж. Стоунхаус, Г. А. Унтура, Р. А. Фатхутдинов, Б. Хьюстон, Л. Н. Чайникова, Л. С. Шевченко та інші. Проблеми, присвячені вивченню сутності, механізмів реалізації інноваційної діяльності підприємств, розглядаються в працях таких науковців, як Х. Бернет, В. М. Геєць, П. Друкер, О. І. Дацій, Е. Менсвідд, Н. М. Сіренко, Й. Шумпетер та ін. Проте питання, спрямовані на дослідження інноваційної діяльності як фактора посилення конкурентних переваг аграрних підприємств на світовому аграрному ринку, потребують більш детального доопрацювання. Саме це й було поштовхом до вибору теми даного дослідження.

Постановка завдання. Мета роботи полягає у дослідженні інноваційної складової конкурентних переваг аграрних підприємств на світовому аграрному ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проведені нами дослідження свідчать про значну кількість трактувань конкуренції, конкурентоспроможності та конкурентної переваги підприємства. Причому, ці поняття перебувають у тісній взаємодії і в більшості випадків ґрунтуються на тому, що конкурентна перевага є основною складовою конкурентоспроможності та визначає діяльність всього господарюючого суб'єкта.

Ринок є невід'ємною частиною світового суспільного господарського відтворення і формується в тісній взаємодії з усіма його елементами: виробництвом, споживанням, розподілом продукції у світовому масштабі. Первісним елементом світового ринку є внутрішній ринок, на якому здійснюються торговельні операції з внутрішньою торгівлею. Національний ринок поєднує внутрішню і зовнішню торгівлю даної країни. Світовий ринок об'єднує в собі національні ринки, поєднані між собою всесвітніми господарськими зв'язками на основі міжнародного поділу праці, спеціалізації, кооперування, інтеграції виробництва та збуту товарів і послуг.

Світовий аграрний ринок ми можемо визначити як систему правових відносин, що виникають між суб'єктами різних країн світу в процесі виробництва аграрної продукції, її зберігання, торгівлі та використання на засадах вільної конкуренції, вільного вибору напрямів реалізації та визначення ціни, а також міждержавного контролю за якістю, зберіганням та раціональним використанням аграрної продукції.

Україна є аграрною країною, що має майже 27 % світових чорноземів та величезний аграрний потенціал. Українські аграрні підприємства, за даними Державної служби статистики, у 2011 році поставили на зовнішній ринок аграрної продукції на 19730 млн. дол., або близько 31 % загального експорту країни. Враховуючи зазначене, цілком зрозумілою є необхідність посилення конкурентних переваг підприємств країни саме на світовому аграрному ринку.

Вважаємо доцільним розглядати конкурентні переваги аграрних підприємств на світовому аграрному ринку як сукупність умов та факторів, які сприяють підвищенню споживчих та вартісних характеристик аграрної продукції, можливості значного перевищення доходів над витратами та, як результат, досягненню високого рівня розвитку підприємства.

Теоретичні та практичні напрацювання науковців, спрямовані на визначення сутності, джерел виникнення, факторів втримання конкурентних переваг, зводяться до виокремлення різних видів конкурентних переваг підприємств на світовому ринку залежно від форм прояву. Наведення всіх їх в даному випадку є недоречним. Проте хотілося б відзначити ті з них, які мають пряме відношення до функціонування аграрних підприємств на світовому аграрному ринку. Відтак, конкурентні переваги аграрних підприємств на світовому ринку є результатом низької собівартості виробленої продукції, вищого, ніж у конкурентів, рівня продуктивності праці, якісного рівня виробленої продукції, проведення інноваційної діяльності підприємством, інвестиційної привабливості підприємства, системи державного регулювання, спрямованої на стимулювання розвитку аграрного сектора економіки, та ін.

Зазначене свідчить про необхідність інноваційного розвитку аграрних підприємств у процесі формування їх конкурентних переваг на світовому аграрному ринку.

Стосовно ж самого поняття «інновація», то вперше воно з'явилося в роботах культурологів у XIX столітті і означало введення певних елементів однієї культури в іншу. Термін «інноваційний процес» було сформовано, на основі узагальнення теоретичних досліджень українського вченого-економіста М. Туган-Барановського, австрійським вченим Й. Шумпетером на початку XX століття. Він визначив також такі типи «нових комбінацій змін» або інновацій: виробництво нового продукту чи відомого продукту в новій якості; освоєння нового ринку збуту; залучення у виробничий процес нових джерел сировини; впровадження нових методів виробництва; проведення реорганізації підприємства [5]. Таким чином, предметом інновацій можуть бути нові продукти, технологічні процеси, сировина, організація виробництва та нові ринки збуту продукції.

Звичайно, з часом такий підхід до визначення сутності інновації зазнав змін. На теперішній момент інновації розглядаються, як мінімум, через два підходи. Різниця між якими полягає в тому, що відповідно до першого підходу інновації є процесом уведення нових виробів, елементів та підходів замість існуючих; відповідно ж до другого підходу інновації є результатом творчого процесу у вигляді нової продукції, технології, методу.

Розглянемо більш детально поняття «агроінновація». О. В. Кот під агроінновацією пропонує розглядати системні впровадження в аграрну сферу в результаті науково-дослідної роботи, що вносять до позитивних якісних та кількісних змін у характеристиці взаємозв'язків між біосферою та техносферою і поліпшують стан навколишнього середовища [2]. Ю. В. Бухвостов розглядає агроінновацію як результат праці, отриманий завдяки застосуванню нових наукових знань, що перетворюють процес застосування та розвитку виробничо-господарської системи АПК у напрямі підвищення її ефективності, стійкості та системної якості відносин [1]. На нашу думку, агроінновація являє собою кінцевий результат впровадження новації у діяльність аграрного підприємства (сорту рослин, порід тварин, засобів захисту рослин або тварин, нової технології вирощування рослин та тварин та ін.),

який може привести до отримання цим підприємством економічного, соціального, екологічного та інших видів ефектів.

Розробка і впровадження агроінновацій пов'язані переважно з новими сортами рослин, виведенням нових порід тварин, новими технологіями утримання та відгодівлі тварин, новими ресурсозберігаючими технологіями.

Значимо, що агроінновації мають ряд особливостей порівняно з інноваціями в інших секторах економіки. Звичайно вони зумовлюються, в першу чергу, особливостями самого сільського господарства, такими як: сезонний характер виробництва; основним фактором виробництва є земля; в аграрному секторі відбувається постійна взаємодія з живими організмами (тваринами, рослинами, мікроорганізмами); високий рівень ризиковості здійснення господарської діяльності через залежність від природно-кліматичних умов, які, на жаль, наразі постійно змінюються (рис. 1).

В інноваційному розвитку підприємств аграрного сектора можна виокремити такі його складові, як економічну (зміна методів і способів планування усіх видів виробничо-господарської діяльності, раціоналізація системи калькуляції внутрішньовиробничих витрат); технічну (вдосконалення наявних та створення нових технологій ведення сільськогосподарського виробництва, високоврожайних сортів культур і елітних порід тварин); соціальну (поліпшення умов і характеру праці, постійна підтримка високого рівня безпеки праці, професійна підготовка і підвищення кваліфікації кадрів); організаційну (запровадження нових форм і методів організації виробництва і праці, удосконалення організаційної структури підприємства) та ін. [3].

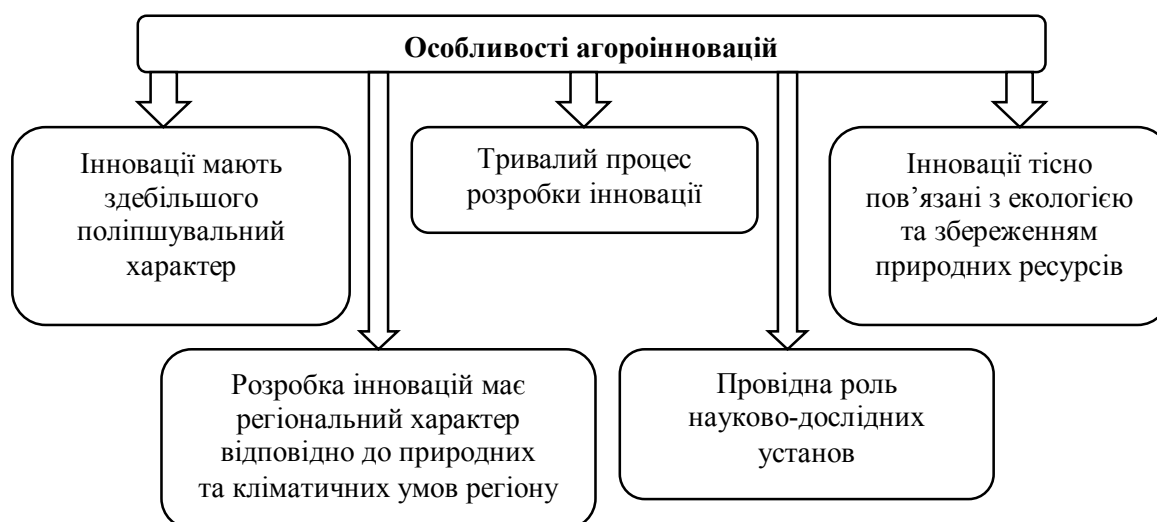

Рис. 1. Особливості агроінновацій

Правове забезпечення інноваційної діяльності аграрних підприємств України ґрунтується на Конституції України, Концепції науково-технічного та інноваційного розвитку, Законах України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про державне прогнозування і розробку програм економічного і соціального розвитку країни», «Про інвестиційну діяльність» та ін.

Основним ініціатором агроінновацій в Україні, як правило, є мережа науково-дослідних установ НААН та Міністерства аграрної політики і продовольства, але, на нашу думку, ними повинні бути, власне, самі аграрні підприємства, які виходять на світовий ринок. Вважаємо, що аграрні підприємства для формування своїх конкурентних переваг на світовому аграрному ринку повинні проводити інноваційну діяльність за такими напрямками:

- застосування біотехнологій для створення аграрної продукції із заданими властивостями;
- ландшафтне та високоточне землеробство;
- нові ґрунтозахисні технології землеробства на основі мінімального обробітку землі;
- енерго- та ресурсозберігаючі технології та ін.

Підвищення ефективності інноваційної складової при формуванні конкурентних переваг аграрних підприємств на світовому аграрному ринку неможливе без інвестиційної підтримки інноваційної діяльності аграрних підприємств, розвитку міжнародного науково-технічного співробітництва в сфері

аграрного виробництва, створення ефективної системи регулювання інноваційної діяльності в аграрному секторі економіки України та ін.

Як бачимо, реалізація зазначених заходів не може бути вдалою без підтримки держави. Тому, виходячи з існуючих та потенційних проблем розвитку інноваційної діяльності аграрних підприємств України, необхідним є формування та реалізація державної політики інноваційного розвитку аграрного сектора, спрямованої на розробку та вдосконалення інноваційних програм; оптимізацію інноваційної діяльності у сфері оподаткування; формування відповідної інфраструктури ринку аграрної продукції та ін.

Висновки. Підвищення інноваційної активності аграрних підприємств є однією з головних умов формування їх конкурентних переваг на світовому аграрному ринку. В той же час існуюча законодавча неврегульованість прав власності на землю, невизначеність майнових відносин, відсутність власних джерел фінансування, ускладнення отримання банківських кредитів, низький рівень інвестиційної привабливості створюють проблеми інноваційного розвитку в аграрному секторі. Саме тому необхідна виважена державна політика інноваційного розвитку в аграрному секторі економіки, ефективна реалізація якої можлива лише за постійної співпраці державних органів влади, громадських організацій, науково-дослідних установ та самих аграрних підприємств.

Список використаної літератури

1. Бухвостов Ю. В. Детерминирующее воздействие инвестиций на формирование экономики инновационного типа (на примере аграрного сектора) : автореф. дисс. на соискание учен. степени канд. экон. наук / Ю. В. Бухвостов. – Москва, 2009. – 26 с.
2. Кот О. В. Теоретичні аспекти інноваційного розвитку аграрного сектора економіки та його організаційно-економічне забезпечення / О. В. Кот // Проблеми науки. – 2008.
3. Саранчук Г. М. Інноваційний розвиток сільського господарства як основа підвищення його конкурентоспроможності [Електронний ресурс] / Г. М. Саранчук. – Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/.../26.pdf
4. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер ; [пер. с англ. В. Д. Щетина]. – М. : Международные отношения, 1993. – 896 с.
5. Шумпетер Й. Теория экономического развития / Й. Шумпетер – М. : Прогресс, 1982. – 455 с.

Стаття надійшла до редакції 07.05.2013.

Відомості про автора

Г. С. Тимофієва, кандидат економічних наук, доцент кафедри світового сільського господарства і ЗЕД, Миколаївський національний аграрний університет.